

Täysistunto

Tiistai 1.12.2015 klo 13.59—17.09

6. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 1 §:n muuttamisesta annetun lain ja rikoslain 2 a luvun muuttamisesta annetun lain kumoamisesta

Hallituksen esitys HE 62/2015 vp

Valiokunnan mietintö LaVM 3/2015 vp

Ensimmäinen käsittely

Puhemies Maria Lohela: Ensimmäiseen käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 6. asia. Käsittelyn pohjana on lakivaliokunnan mietintö LaVM 3/2015 vp. Nyt päätetään lakiehdotuksen sisällöstä.

Yleiskeskustelun aloittaa lakivaliokunnan puheenjohtaja edustaja Tolvanen, olkaa hyvä.

Keskustelu

14.39 **Kari Tolvanen kok** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksessä esitetään ja ehdotetaan kumottavaksi kesäkuussa 2015 vahvistettu lainsäädäntö, jolla laajennettiin mahdollisuutta sakon muuntorangaistuksen käyttöön. Täytyy heti huomioida, että nämä kesäkuussa vahvistetut lait eivät ole vielä voimassa. Lait tulevat voimaan samana päivänä kuin sakon ja rikesakon määräämisestä annettu laki, jonka voimaantulosta säädetään erikseen lailla. Tämän hetken tietojen mukaan se olisi aikaisintaan vuoden 2016 lopussa eli yli vuoden kuluttua aikaisintaan.

Heti tähän alkuun haluan sanoa, mitä lakivaliokuntakin mietinnössään toteaa, että vaikka tämä hallituksen esitys nyt hyväksytään ja tuo vanha lainsäädäntö hylätään, lakivaliokunta edellyttää uuden lainsäädännön valmistelemista — oikeusministeriössä on jo työryhmät kasattu — ja uuden lainsäädännön valmistelemista niin, että se tulee voimaan viimeistään vuoden 2016 lopussa. Elikkä suomeksi sanottuna mitään ei ole menetetty.

Lakivaliokunnan mietinnössä todetaan se, että tuomioistuimen tuomitsemat sakot voidaan nykyisin muuntaa vankeudeksi, niin kuin pitääkin olla, mutta ongelma on, että rangaistusmääräysmenettelyssä annettuja sakkoja ei voida. Käytännössä suurimman osan rangaistusmääräysmenettelyn sakoista määrää poliisi. Rangaistusmääräysmenettelyssä määrättyjen sakkojen muuntokelvottomuutta on pidetty ongelmallisena toistuvasti sakkorikoksiin syyllistyvien varattomien henkilöiden kohdalta. Tällaisissa tapauksissa henkilö voi käytännössä jäädä ilman rangaistusta, ja pahin ongelma on se, että tällaiset, sanotaan, rehelliset yrittäjät, rehelliset kauppiaat, jäävät ilman oikeudenmukaisuutta, oikeuden päätöstä. Samalla se rapauttaa rikosoikeusjärjestelmän uskottavuutta, lainkuuliaisuutta ja myös uskoa meidän oikeusjärjestelmäämme, kun rikoksentehtäjä jää ilman rangaistusta. Pahimmillaan hän siinä rikoksen uhrin edessä ilmoittaa, että te ette voi minulle mitään, ja pahimmillaan repii sen poliisin määräämän rangaistusmääräyksen. Näin ei tietenkään voi olla.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 73/2015 vp

Tässä nyt kumottavassa hallituksen esityksessä oli tavoitteena lieventää jyrkkää erotte-lua rangaistusmääräys- ja tuomioistuinmenettelyssä määrättyjen sakkojen välillä sekä näin edistää rikosoikeusjärjestelmän uskottavuutta sekä lain ja kieltojen noudattamista. Tähän oli varattu kehyspäätyksessä 12,4 miljoonaa euroa vuoden 2018 alusta lukien. Yksi haaste tässä nimenomaan oli tämän järjestelmän kalleus tässä haasteellisessa taloustilanteessa. Toinen haaste liittyen tähän kalleuteen oli se, että tämä järjestelmä, joka olisi saatettu voi-maan, olisi ollut erittäin byrokraattinen, erittäin hankala ja sitä kautta erittäin kallis, ja näin ei voi olla. Myös seuraamusjärjestelmiltään se olisi ollut osittain tehoton.

Nyt sitten lakivaliokunta mietinnössään esittää toiveita tässä vaiheessa poliisin suun-taan. Kun poliisi on vuonna 2014 antanut uudet sakotusohjeet, lakivaliokunta toivoo, että poliisi tarkistaisi näitä entisestään, jos niissä olisi tiukentamisen varaa.

Sitten lakivaliokunta edellyttää... Ja tässä on pohjalla aikaisemman eduskunnan lausu-ma, jonka mukaan "hallituksen edellytetään viipymättä selvittävän mahdollisuudet keven-tää ja yksinkertaistaa sakon muuntorangaistusmenettelyä ja sitä edeltäviä vaiheita ja val-mistelevan tarvittavat ehdotukset annettavaksi samanaikaisesti eduskunnalle sakon ja rike-sakon määräämisestä annetun lain voimaannpanoa koskevan lakiehdotuksen kanssa".

Lakivaliokunta edelleen korostaa tätä uudistustyön merkitystä ja kiirehtii tätä hankkeen valmistelua, ja lakivaliokunnan mielestä tulee pohtia ennakkoluulottomasti myös eri viran-omaisten rooleja ja tarvittavaa työpanosta sekä myös seuraamuksia. Tämä tarkoittaa sitä, kuten alussa jo sanoin, että missään tapauksessa sakon muuntorangaistusasiaa ei ole hau-dattu mutta tulevan vuoden aikana on saatava uusi laki voimaan ja sen lain on oltava entis-tä kevyempi, vähemmän byrokraattinen, halvempi sekä seuraamusten pitää olla parempia kuin nykyisessä. Oikeusministeriössä on jo perustettu asiaan hanke, ja tietojeni mukaan kaksi työryhmää ovat aloittamassa työnsä.

Arvoisa puhemies! Tätä taustaa vasten lakivaliokunta toteaa: "Ottaen huomioon halli-tuksen esityksen taustalla olevat valtiontaloudelliset syyt samoin kuin sen, että siinä tarkoi-tettu lainsäädäntö ei ole tullut vielä voimaan ja että valiokunta edellyttää sakon muuntoran-gaistukseen liittyvän uudistustyön jatkamista, valiokunta puoltaa esitykseen sisältyvän la-kiehdotuksen hyväksymistä."

14.46 Antero Laukkanen kd: Arvoisa rouva puhemies! Se, että lakivaliokunta yhtyy hal-lituksen esitykseen, ei tarkoita sitä, että sakon muuntorangaistuksen tavoitteet olisivat jo-tenkin olleet huonoja — päinvastoin. Valiokunnan mietintö on voimakas viesti niin poliisille kuin syyttäjälle siitä, että toistuviin rikkomuksiin on puututtava.

Eduskunta hyväksyi viime keväänä hallituksen esittämän lainmuutoksen, jonka mukaan poliisi ei saa määrätä uutta sakkoa, jos rikkomuksen tehneelle on edeltävän vuoden aikana määrätty vähintään kolme sakkorangaistusta samankaltaisista teoista, vaan tällöin asia me-nee käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Jos käräjäoikeuden tuomitsemaa sakkoa ei saada peri-tyksi, se voidaan muuttaa vankeudeksi. Hallituksen esityksen taustalla oli eduskunnan la-kivaliokunnan mietinnön pohjalta vuonna 2008 hyväksymä lausuma siitä, että rangaistus-määräysmenettelyn käyttö rajataan pois tilanteissa, joissa tekijä on menettellyllään osoitta-nut piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä.

Lakivaliokunta kantaa kuitenkin huolta esityksessä tarkoitettujen lainsäädännön kumoa-misen vaikutuksista rikosjärjestelmän uskottavuuteen, lainkuuliaisuuteen ja sakkorikosten uhreihin, kuten yrittäjiin ja kaupan alaan. Tässä suhteessa erityisen merkityksellisiä ovat poliisin syksyllä 2014 uudistamat sakotusohjeet, sillä niissä on erityisesti otettu huomioon

Pöytäkirjan asiakohta PTK 73/2015 vp

tilanteet, joissa henkilö syyllistyy toistuvasti samanlaisiin rikoksiin. Uuden ohjeistuksen mukaan "jos henkilö on tekoa edeltäneen vuoden aikana syyllistynyt vähintään kuusi kertaa rangaistukseen johtaneeseen tekoon ja teot osoittavat kokonaisuutena arvioiden piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä..." Tässä nyt kumottavassa esityksessä oli tarkennettu tätä, niin että kolme rangaistusta olisi jo riittävä oikeutus poliisille puuttua asioihin. Tällä poliisin kyseisellä ohjeella on näin ollen sama tavoite kuin nyt kumottavaksi esitetyllä lainsäädännöllä. Erona on, että poliisin ohjeistus ei ole oikeudellisesti velvoittava ja ylärajana rangaistusmääräysmenettelyn käyttämiselle on kuusi rikkomusta yhden vuoden aikana. Vaikka ohjeistus jättää poliisille tilannekohtaista harkintavaltaa olla käsittelemättä sakkorikosta rangaistusmääräysmenettelyssä tilanteessa, jossa kyseinen yläraja ei täyty, valiokunta pitää ylärajaa verraten korkeana. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että ohjeistuksessa käytetyn ylärajan laskemista lähemmäksi nyt kumottavaa lakia harkitaan.

Arvoisa rouva puhemies! Valiokunta kävi tästä hyvin huolellisen keskustelun, pohti asemaansa, millaisella tavalla tämä nyt kumottava laki voitaisiin mietintöön kirjata ikään kuin sellaisella kevyemmällä menettelyllä, ohjeistuksena, jota mielestäni valiokunnan puheenjohtaja hyvin kuvasi. Ja uskomme, että kun poliisi ja oikeuslaitos lukevat tämän valiokunnan mietinnön huolella, niin he ymmärtävät sen mietinnön hengen, joka tähän on sisäänkirjoitettuna, että vaikka nyt taloudellisista syistä tämä viime kaudella päätetty laki perutaan, niin tähän asiaan on kuitenkin tartuttava, ja poliisi myös toivon mukaan tarkentaa omia ohjeitaan. — Kiitoksia.

14.50 Timo Heinonen kok: Arvoisa rouva puhemies! Haluan antaa kiitosta lakivaliokunnalle ja sen puheenjohtajalle, edustaja Tolvaselle, siitä, että tässä on toimittu hyvin.

Eli nyt on syytä muistaa se, että vaikka tässä suunniteltu sakon muuntolainsäädäntö kumotaan, niin kuitenkin tämä valmistelu lähtee liikkeelle niin, että pääsemme samaan tulokseen sinä aikana, milloin tämän nyt kumottavankin lainsäädännön piti tulla voimaan. Mutta on syytä kuitenkin muistaa se, että tämä nyt suunniteltu esitys olisi aiheuttanut reilun 12 miljoonan euron kustannukset, mutta samaan aikaan nämä ammattinäpistelijät, jotka eivät joudu minkäänlaiseen vastuuseen teoistaan ja joille ei seuraa siitä minkäänlaista rangaistusta, aiheuttavat meidän kaupalle noin 0,5 miljardin, 500 miljoonan, euron vuotuisen laskun. Eli yhteiskunnalle näistä ammattinäpistelijöistä ja pienistä varkauksista koituu varsin iso lasku. Ja kuka sen maksaa? Sen maksavat ne kaupan asiakkaat, jotka kulkevat kassan kautta maksaen. Näin tämä tavallaan pyörii.

Sen takia tähän pitää saada jonkunlainen roti ja sakon muunto käyttöön tällä tavalla, miten lakivaliokunta sitä nyt on esittämässä, että meillä on tilanne, että kaikille ihmisille tulotasosta huolimatta tulee rangaistus tehdystä rikoksesta. Tämä on kohtuutonta, että kaupat, kaupan kauppiaat ja kaupan rehelliset asiakkaat kantavat nyt tällä hetkellä kaiken vastuun ja nämä varkaat menevät hymyssä suin kassoilta ohi.

14.52 Veera Ruoho ps: Arvoisa puhemies! Minäkin kiitän ensin lakivaliokunnan puheenjohtajan, edustaja Tolvasen hyvin asiaa ja tilannetta selventävää puheenvuoroa.

Tässä sakon muuntorangaistusasiassa kaupan alan ihmiset, joita on paljon, ovat olleet aktiivisesti yhteydessä käsittääkseni varsinkin meihin poliisitaustaisiin kansanedustajiin. Kaupan alalla tilannetta jatkuvine myymälävarkauksineen pidetään paikoitellen todella huolestuttavana ja turvattomanakin. Linaan erään kauppaketjun johtokunnassa vaikutta-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 73/2015 vp

vaa: "Henkiselälle kärsimykselle, mitä päivittäin joudutaan kaupoissa kohtaamaan, ei ole hintalappua."

Arvoisa puhemies! Nykyisessä taloudellisessa tilanteessa laskemme kustannuksia yhteiskunnalle siitä, jos sakon muuntorangaistus olisi todellinen peloteuhka ja ennaltaehkäisiksi osaltaan esimerkiksi juuri näitä myymälävarkauksia, joista kaupan ala kärsii satojentuhansien eurojen arvosta tappioita vuosittain. Pelkästään valtion saamatta jäävä alvi on 100 miljoonaa euroa. Lisäksi on huomioitava, että tavallinen ihminen, kansa, kuluttajana kärsii, koska hävikki näkyy hyödykkeiden korkeampina hintoina.

Arvoisa puhemies! Uudistusta, jolla oltaisiin laajennettu mahdollisuutta sakon muuntorangaistuksen käyttöön, ei ole mahdollista toteuttaa ilman määrärahaa. Päätös poistaa määräraha julkisen talouden suunnitelmasta on vastoin kansan yleistä oikeustajua, kuten lakivaliokuntakin kantaa huolta esityksessä tarkoitetun lainsäädännön kumoamisen vaikutuksista rikosoikeusjärjestelmän uskottavuuteen, lainkuuliaisuuteen ja sakkorikosten uhrihin, kuten yrittäjiin ja kaupan alaan.

14.55 Kimmo Kivelä ps: Arvoisa rouva puhemies! Ei tietenkään anna kovin vakuuttavaa kuvaa lainsäädäntötyöstä se, että tämän asian ympärillä soudetaan ja huovataan.

Tuija Braxin toimiessa oikeusministerinä Vanhasen kakkoshallituksen aikanaan tämä laki pantiin vireille, ja yleinen pelko oli, että tämä tulee johtamaan piittaamattomuuden lisääntymiseen ja lain kunnioittamisen vähenemiseen. Näin todella on käynyt. Ja hyvin tervetulleena toivottiin, että saadaan tämä palautettua. On erittäin valitettavaa, että nyt säästöjen nimissä ollaan tässä tilanteessa. Kysymys ei todellakaan ole mistään köyhät ja kurinpalautus -mentaliteetista. Tällaiset ihmiset aiheuttavat monella tapaa lainkuuliaisuuden puutteellaan ja piittaamattomuudellaan monenlaista harmia. Heille itselleen olisi varmasti hyväksi, että tulisi tällainen lisääntynyt lainkunnioitus, ja siinä mielessä erilaisia toimenpiteitä tarvitaan.

On hyvä, että lakivaliokunta on ollut tosissaan ja ilmaisee huolensa: että tämä nyt tehty lakiesitys ei ole viimeinen sana vaan todella käynnistetään toimenpiteet ja pyritään siihen, että yksinkertaistamalla menettelyjä ja toimintatapoja saadaan hyvää lainsäädäntöä vastaisuudessa tämän tärkeän tavoitteen toteuttamiseksi.

14.57 Hannu Hoskonen kesk: Arvoisa rouva puhemies! Tämä sakon muuntorangaistusasia on oikeastaan aika murheellinen osa suomalaista lainsäädäntöä. Silloin kun tätä sakon muuntorangaistuslakia aikanaan säädettiin, tiedossa olivat kyllä ne mahdolliset riskit, jotka tähän liittyvät. Eliikkä lain kunnioitus hiipui ja yleensä lakiin suhtautuminen koki melkoisen alennusmyynnin, kun siinä luotiin mahdollisuus siihen, että joku kansalainen voi tehdä rikoksen ja sitten siitä seuraamus on käytännössä ei-mitään. Tiedän sellaisia tapauksia tapahtuneen, joissa henkilö oli esimerkiksi ottanut paikallisesta monopoliliikkeestä haltuunsa päihdyttäviä juomia ja sen jälkeen marssinut kaupasta ulos ja näyttänyt myyjälle vain, että hän ei maksa mitään, ja kohtapuoliin poliisi oli käynyt tietenkin pidättämässä kaverin. Saatuaan sakkolapun kyseinen henkilö oli repinyt sen lapun ja sanonut, että eipä tästä mitään rangaistusta tule, niin että minkäs sille voi. Juomat olivat sillä välillä jonnekin hävinneet. Tämä on vain esimerkki siitä, miten laki toimii vastoin omaa itseään.

On aivan oikein, että lakivaliokunta on tähän asiaan puuttunut jämäkästi. Tämä sakon muuntorangaistus pitää saattaa voimaan ja sillä keinoin selkeästi ja niin yksiselitteisen selkeänä lakina, että sillä todella palautetaan kunnioitus lakia kohtaan, että ihminen kun tekee

Pöytäkirjan asiakohta PTK 73/2015 vp

rikoksen, hän saa siitä välittömästi seuraamuksen, ja sitten jos vielä jatkaa tällä samalla tiellä, niin sitten sakot muutetaan vankeusrangaistukseksi, jolloin todella astuu voimaan tämä rikoksesta tuleva seuraamus, että lain kunnioittaminen tässä maassa palaa sille tasolle, millä sen pitää olla. Tietenkin pitää muistaa se, että kysymys on myös kansalaisten oikeusturvasta. Jokaisella Suomen kansalaisella on oikeus turvalliseen kotiympäristöön, jossa hän elää, ja niin, että laki turvaa hänelle oikeuden turvalliseen elämään ja että laki ei siten salli joillekin henkilöille mahdollisuutta poiketa siitä ilman, että seurausta tulee.

14.59 Leena Meri ps: Arvoisa rouva puhemies! Helppo yhtyä moniin täällä esitettyihin puheenvuoroihin. Nyt kuitenkin lohdutuksena vielä sanon sen, että tähänhän asianomistaja voi vaikuttaa elikkä rangaistusmääräysmenettelyä ei voida jatkaa, mikäli asianomistaja ei tähän suostu. Siinä mielessä tämä on vielä mahdollista, mutta toki olisi hyvä, että meillä olisi selkeät, helpot käsittelyt.

Yksi asia, mihin minä kiinnitin täällä huomiota: Minusta oli erittäin hyvä, että lakivaliokunnassa oli pohdittu sitä, että usein nämä muuntorangaistusvangit ovat syrjäytyneitä ja päihdeongelmaisia nuoria ja heitä pitäisi hoitaa sosiaali- ja terveysalan palveluilla. Olin itsekin kesällä tutustumassa Ridasjärven päihdehoitokeskuksessa sakonmuuntohenkilöön, joka sanoi, että tämä oli hänelle pelastus, että hän joutui sakonmuuntoon: hän sai päihdekuntoutuksen nopeammin. Näinhän se ei saisi olla, että sakonmuunto on päihdekuntoutuspaikka. Tässä lakivaliokunnan lausunnossa onkin todettu, että tätä toivotaan edelleen selvitetävän ja haettavan keinoja voida hoitaa päihdeongelmaisia, koska monesti nämä pikkurikkomukset ja rikokset johtuvat sitten myös näistä päihde- ja mielenterveysongelmista.

15.00 Kari Kulmala ps: Arvoisa rouva puhemies! Oli erittäin hienoa kuulla edustaja Tolvaselta, että tämä esitys ja lopulta voimaan tuleva laki ei ole pysyvä tila vaan muutos on mahdollista. Rikoksista tulee seurata rangaistus, ja rangaistuksen tulee olla oikeudenmukainen. Tällä hetkellä se ei ole sitä ollut. Kuten jo edellisessä käsittelyssä totesin, olen pitkän hampain hyväksymässä tämän lakiesityksen ja vain siksi, että toivon uutta lakiesitystä pikimmiten. Erityisesti kaupan alalla, kuten täällä edustajat ovat jo kertoneet, tätä esitystä ei pidetä hyvänä. Myöskään liikenne rikoksista annetut sakot eivät ole rangaistuksia, ellei niitä joudu maksamaan tai suorittamaan esimerkiksi yhdyskuntapalveluna.

15.01 Outi Mäkelä kok: Arvoisa rouva puhemies! Kun tätä sakon muuntorangaistusta aikanaan lievennettiin, niin yksi peruste, jota silloin esittelyssä käytettiin, oli se, että nämä näpistelijät ovat usein niin sanottuja reppanoita tai syrjäytyneitä, joilla ei sitten välttämättä ole edes varaa maksaa näitä sakkoja ja jotka ehkä sitä kautta jollain tavalla olisivat niin kuin armahduksen alla. Mutta on tärkeää muistaa, että ketään ei kuitenkaan siitä syrjäytyneisyydestä rangaista vaan tehdystä rikoksesta. Siinä mielessä on tässä yhteydessä tärkeää korostaa sitä, että myös tämän sakon muuntorangaistuksen pitää olla mahdollinen jatkossa, jotta rikoksesta todellakin seuraa rangaistus eikä sitä rikkomusta päästä karkuun.

Edellisen kerran, kun tätä muuntorangaistusta työstiin, pidettiin tärkeänä, että näihin poliisin sakoitusohjeisiin tulee kohta, jonka mukaan toistuvasti sakkotuomioita saaneiden osalta tämä muuntorangaistus on mahdollinen, ja nyt on hyvä, että tässä valiokunnan lausunnossa tämä käy ilmi, että näin todella on, että jos on tätä toistuvuutta, sen myötä muuntorangaistukset edelleen toteutuvat ja myöskin rikoksesta seuraa rangaistus. Katson, että on hyvä, että lakivaliokunta on puuttunut tähän asiaan tässä valmisteluvaiheessa, jotta saa-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 73/2015 vp

daan toivottavasti kerralla hyvää lainsäädäntöä, niin että tämä edestakaisin sahaaminen saadaan loppumaan.

15.03 Sinuhe Wallinheimo kok: Arvoisa rouva puhemies! Olen tässä samoilla linjoilla lakivaliokunnan puheenjohtajan edustaja Tolvasen kanssa. Toivon, että nyt kumottavan sakkon muuntorangaistuslain tilalle saadaan mahdollisimman nopeasti joku korvaava ja parempi esitys. Kyseessä on kuitenkin meidän oikeusjärjestelmän uskottavuus, joka nykyään on valitettavasti juuri toistuvien sakkotuomioiden olosuhteissa kovalla koetuksella. Uutta esitystä kaipaavat kiireesti erityisesti monet kauppiaat, kauppojen pitäjät, jotka ovat olleet ansaitusti huolissaan oikeusturvastaan nyt, kun tämä viime keväänä hyväksytty laki osoittautui liian kalliiksi ja byrokraattiseksi. Siksi on hyvä tietää, että korvaavan esityksen valmistelu on oikeusministeriössä jo aloitettu.

15.04 Antero Laukkanen kd: Arvoisa rouva puhemies! Nyt kun on tosiaan tällöinen välivaihe, että menee jonkin aikaa ennen kuin sieltä uutta lakia tulee, niin tässähän voi ihan alleviivaten korostaa, että poliisilla taas ei ole rajoitteita vaan he voivat uusia sakotusohjeet vaikka ensi viikolla. Kun täällä on näitä kansanedustajia, joilla on poliisitausta, ehkä edelleen ovat poliiseja, niin ei muuta kuin viestiä siitä vain virkatovereille sinne, että tarttuvat toimeen, niin saadaan heti tätä asiaa eteenpäin.

Yleiskeskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi hallituksen esitykseen HE 62/2015 vp sisältyvän lakiehdotuksen sisälön mietinnön mukaisena. Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely päättyi.